

ORD. PROF. DR. ARİF MÜFİD MANSEL

*Haluk ABBASOĞLU**

Türk Arkeolojisi'nin "arkeoloji eğitimi" önderlerinden, ilk kurucularından olan hocamız Arif Müfid Mansel 1905 yılında İstanbul'da, Sultanahmet'teki bir konakta doğmuştur. Nüfus cüzdanında adı Mehmet Abdülbaki Arif, doğum tarihi de 15 Recep 323-2 Eylül 321 olarak geçer. Babasının adı Mehmet Müfid annesinin ise Fatma Zehra'dır.

Dönemin soylu ve kültürlü ailelerinde olduğu gibi, Arif Müfid ailesi tarafından dil ve müzik eğitimi verilerek, özel olarak yetiştirilmeye çalışılmış, orta eğitimine İstanbul Alman Lisesi'nde başlayıp, Fransız Saint-Benoit Lisesi'nde 1925 yılında "Baccalaureat" diploması olarak tamamlamıştır. Aynı yıl, mühendis olmak istemesine rağmen, aile dostları Halil Ethem Bey'in önerisiyle ailesi tarafından Almanya'ya yollanır ve Berlin Üniversitesi'nde Klasik Arkeoloji eğitimine başlar. Ferdinand Noack, Eduard Meyer, Ulrich Wilcken, Werner Jaeger, Ulrich v. Wilamowitz-Möllendorff gibi ünlü hocaların yanında arkeolojinin yanı sıra İlkçağ Tarihi, Eski Yunanca ve Latince de tahsil eder. 1929 yılında "Stockwerkbau der Griechen und Römer" adlı tez ile "Doktor" ünvanını alır. Mansel'in Arkeoloji'nin yanı sıra İlkçağ Tarihi ve Klasik Filoloji tahsil etmesi daha sonraki bilimsel çalışmalarında çok etkili olmuş ve bu konulardaki derin bilgisi hemen hemen bütün eserlerine yansımıştır.

Arif Müfid doktorasının ardından hemen yurda döner ve Aziz Ogan'ın müdür olarak görev yaptığı İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne Müdür Muavini olarak tayin olur. 1946 yılına kadar bu görevde geçirdiği uzun yıllar, değişik ve orijinal eserlerle yakından ilgilenmesine neden olmuş ve böylece müzecilik açısından da büyük bir bilgi ve tecrübe kazanmasını sağlamıştır.

Bu arada askerlik görevini Piyade Yedek Subayı olarak yapan Arif Müfid Mansel, 01.05.1935 tarihinde Teğmen rütbesiyle terhis olur ve tekrar müze-

* Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü ve Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı.

deki görevine döner. 1935 yılı kış sömestresinden itibaren ders vermeye başladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1936 yılında kendisini Müze Müdür Muavinliği uhdesinde kalmak üzere İlk Çağ Tarihi Doçentliği'ne tayin eder. İstanbul Üniversitesi'ndeki bu görevi kısa bir süre sonra yeni kurulan Klasik Arkeoloji Kürsüsü'nde arkeoloji dersleri vermekle genişletilir.

Mansel 09.02.1943 tarihinde Habilitasyon sınavını verir. "Kubbeli Mezarlar" isimli tezi profesörler Clemens Emin Bosch, Mükrimin Halil Yınanç ve A. Hamit Ongunsu'dan oluşan jüri tarafından "bu eser her fakülteye şeref verecek mahiyettedir" cümlesiyle değerlendirilir. Bu sınavın ardından Arkeoloji Enstitüsü Direktörü ve Arkeoloji Profesörü Helmuth Th. Bossert 20.12.1943 tarihinde dekanlığa yazdığı yazıyla Doçent Dr. Arif Müfid Mansel'in profesörlüğe yükseltilmesini teklif eder. Edebiyat Fakültesi'nin değerli hocaları E. Diez, S. Runciman, C.E. Bosch, H. Th. Bossert ve A. Hamit Ongunsu'dan oluşan komisyonun raporu 28.01.1944'te Profesörler Meclisi'nde kabul edilir ve bir ay sonra Maarif Vekili'nin 28.02.1944 günlü yazısıyla İlkçağ Tarihi ve Klasik Arkeoloji Doçenti A.M. Mansel'e Profesörlük ünvanı verilir. Bir süre sonra Dekan Prof. A. Hamit Ongunsu'nun teklifiyle 27.08.1946 tarihinden itibaren İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki görevinden ayrılarak bütün faaliyetini üniversitede kurduğu "Klasik Arkeoloji Kürsüsü"ne hasreder.

Bu yeni süreçte 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Senatosu'nca seçilerek Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na üye olarak katılır. Edebiyat Fakültesi Profesörler Kurulu da kendisini dekanlığa seçer, çok yakın dostu Prof. Dr. Macit Gökberk'in ardından 26.06.1954 tarihinde bu göreve başlar. Aynı yıl Antalya'da yapılan Üniversiteler Haftası'na katılan Prof. Dr. Arif Müfid Mansel heyete bölgenin antik kentlerini gezdirir ve Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Kürsüsü'nün bu bölgedeki faaliyeti hakkında bilgi verir. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fahir Yeniçağ bu çalışmaların daha iyi sürdürülebilmesi için Antalya'da Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu kurulması gerekliliği üzerinde durur ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu (şimdiki adıyla Merkezi) kurulur ve Mansel Maarif Vekili'nin 28 Ocak 1955 tarihli yazısı ile yönetmeliği onaylanan İstasyona, Fakülte Kurulu'nca müdür seçilir.

Dekanlığı sırasında Edebiyat Fakültesi'nde ilk ordinaryusluk teklifini veren A.M. Mansel'in Arkeoloji Kürsüsü'nde Ordinaryus Profesörlüğe yükseltilmesi için Ord. Prof. Dr. H. Th. Bossert, Ord. Prof. Dr. M.H. Yınanç ve Ord. Prof. Dr. K. Bittel'den oluşan komisyonun hazırladığı rapor 28.04.1958 ta-

rihli Profesörler Kurulu'nda okunarak kabul edilmiş, 18.06.1958 gün ve 30583 sayılı ve C. Bayar, A. Menderes, C. Yardımcı imzalı müşterek üçlü karar ile Ordinaryus Profesörlüğe terfi onaylanmış, böylece Mansel üniversitedeki akademik kariyerinin en üst ve son durağına ulaşmıştır.

Ord. Prof. Dr. A.M. Mansel'in çalışmaları, bilimsel esasa dayanan, hepsinde ayrı ayrı derin bilgi isteyen ve hayret edilecek derecede çok cepheli eserler olmalarıyla dikkat çeker. Bugün tek alanda ihtisaslaşma çağında, Mansel gibi bütün arkeoloji alanında teoriye hakim olduğu kadar, çeşitli sahalarda da derine inebilen ve sonuç veren çalışmalar ortaya koyan gerçekten çok az arkeolog vardır. Arkeoloji ve İlkçağ Tarihi çalışmaları, bütün yayınlar ile birlikte kazıları, müzeciliği ve yüzlerce öğrencisinin onur duyduğu akademik hocalığı, onun ender bilim adamlarından biri olarak anılmasının haklı nedenleridir.

Ord. Prof. Dr. A.M. Mansel yayınlarına¹ genel olarak bakacak olursak arkeolojik çalışmalar arasında antik mimari, lahitler ve kazılarla ilgili olanlar birinci sırada yer alır. Daha doktora tezinde², mimarlık ile ilgili bir konuyu ele almış, çok katlılık sorununu Minos'tan, geç antik çağa kadar antik kaynaklarda irdeleyerek, mimari fikir ve teknik açısından incelemiştir. Bu çalışma, konusunda öncü yayın niteliğini hala korumaktadır.

Daha sonra Mansel bir başka mimari sorunla ilgilenmiştir. "Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi" adlı kitabında³, bölgede yaptığı kazılara dayanan gözlemleriyle M.Ö.16. yüzyılda ilk olarak ortaya çıkan Miken kubbeli mezarlarından başlayarak, Makedonya, Trakya, Güney Rusya, Etrurya ve Anadolu'da kısmen Roma İmparatorluk Çağı'na kadar olan yaşayışını incelemiş, her bölgede yapısal açıdan ortaya çıkan değişiklikleri saptayarak, bu tip mezarların köken sorununa cevap aramıştır. Miken kültüründe yalnız prens ailesinin gömüldüğü bu mezarların, feodal idareyi çok daha geç zamanlara kadar aralıksız sürdüren bölgelerde devam ettiğine işaret etmiştir.

Mansel'in mezar yapılarına ilgisi uzun yıllar devam etmiş ve Anadolu'daki çeşitli mezar yapıları ile ilgili çok sayıda ve her biri çok değerli eserler ver-

1 Bkz. U. Bahadır Alkım, "Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in Yayınları", *Mansel'e Armağan I*, 1974, s.IX-XXXIV.

2 *Stockwerkbau der Griechen und Römer*, Berlin, 1932.

3 *Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi (Die Kuppelgräber von Kırklareli in Thrakien)*, Ankara, 1943.

miştir⁴. Mezar yapılarının yanı sıra A.M. Mansel'in lahitler ile ilgili araştırmaları özellikle dikkate değer. Merkezleri Kuzey Fenike kıyılarında olan kurşun lahitlerin İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunanlarını ele alarak bu lahitleri⁵ şekil ve bezeme açısından Roma İmparatorluk Devri sanatı çerçevesinde inceler ve birbirinden farklı üç grup saptayarak kesin tarihlenmesini yapar.

İstanbul'da bulunan bir Prens Lahdi hakkındaki yayınıyla⁶ M.S. 5. yüzyılın ilk yarısına ait ilk hıristiyan lahitlerinden biri olan eserin geç antik dönem sanatı içindeki yeri ve önemini ortaya koyar.

İstanbul Tersanesi'nde bulunan bir lahit ve İstanbul lahitler grubu hakkındaki araştırmaları⁷ doğuda yapılan bütün lahit araştırmalarını içerir. Mansel eski çalışmalarına, aynı zamanda lahitler açısından çok zengin olan Pamphylia bölgesindeki araştırmalarının sonuçlarını da ilave ederek, Byzantion ve Paros gibi iki merkezin önemini ve bu iki grup lahdin kökeninin Hellenistik Dönem'e indiğini vurgular.

Çok büyük başarıyla yönettiği kazıların raporları ve haberleri dışında Mansel'in İlkçağ Tarihine ait bir çok eseri vardır. Bunlar onun bir arkeoloğun mutlaka bilmesi gereken ve/fakat ender olarak hakim olabildiği bu bilim dalında, tıpkı kendi esas bilim dalındaki kadar usta olduğunu ortaya koymuştur. İran'ın Tarih ve Arkeolojisi adlı eseri⁸ bu konu hakkında ilk denemidir. Bunun yanı sıra öğrenciler için büyük önem taşıyan Mısır ve Ege Tarihi Notları⁹, Eski Doğu ve Ege Tarihinin Ana Hatları¹⁰ ile Ege ve Yunan Tarihi adlı eserlerini belirtmek gerekir.

4 "Mudanya Mezar Binası", *Belleten X*, 37, 1946, s.1-12; "Das Grabmal von Mudanya (Bithynien)", *Atti del I. Congresso Internazionale di Preistoria e Protoistoria Mediterranea* (Firenze-Napoli-Roma, 1950), Floransa 1952, s.472-478; "Die Grabbauten von Side (Pamphylien)", *AA (1959)*, s. 364-402; "Side'de İki Mezar Anıtı", *Belleten XXIV*, 95, 1960, s.403-415; "1968 Kutluca kazısına dair önrapor", *TAD XVII-1*, 1968 (1969), s.105-106; "Hannibal'in mezarı", *Belleten XXXII*, 128, 1968, s. 527-551; "Zur Lage des Hannibalgrabes", *AA, 1972-2*, s.257-275; "Gemlik Tümülüs Mezarı", *Belleten XXXVIII*, 150, 1974, 181-189.

5 "Die Bleisarkophage im Antikenmuseum zu Istanbul", *AA, 1932*, s. 387-446.

6 "İstanbul Asarâtika Müzesindeki Kurşun Lahidler Koleksiyonu", *TTAED II*, 1934, s. 194-218.

7 *İstanbul'da Bulunan Bir Prens Lahdi (Ein Prinzensarkophag aus Istanbul)*, İstanbul, 1934.

8 "İstanbul Tersanesinde Bulunan Bir Lahit ve Bir İstanbul Lahitler Grubu Hakkında Araştırmalar (Untersuchungen über einen Sarkophag aus dem Arsenal von Istanbul und eine Istanbuler Sarkophagengruppe)", *Belleten XXI*, 83, 1957, 395-427.

9 *İran'ın Tarih ve Arkeolojisi. En eski zamanlardan Sasanilerin sükutuna kadar*, İstanbul, 1934.

10 *Mısır ve Ege Tarihi Notları*, İstanbul, 1938.

11 *Eski Doğu ve Ege Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul, 1945.

Öğrencilerin yetişmesine çok yararlı olmuş, ders kitabı niteliğindeki bu eserlerden özellikle Ege ve Yunan Tarihi'ni büyük bir zevkle bir kaç kez okumayan öğrencisi olmadığı gibi bu eser günümüzde de güncelliğini korumakta, okuyanlar kültür tarihinin tadına varmaktadırlar.

Mansel bibliyografik çalışmalar konusunda da öncülük etmiştir¹². 1948 yılına kadar Türkiye ile ilgili bütün yayınları içeren anıtsal eseri uzun yıllar, helle günümüzün modern iletişim olanaklarından yoksun dönemlerde, araştırmacıların ilk başvuru kaynağı olarak ellerden düşmemiştir. Arif Müfid Mansel kaleme aldığı kitap tanıtım/eleştiri yazılarında bilimselliği ve objektifliği ile gene örnek olmuştur. Ayrıca geniş kitap sevgisi ve tutkusu sayesinde bir çok kimseden önce sahip olduğu kitapları, içeriği ile onun kaleminden öğrenmek okuyucuya büyük bir kolaylık ve öncelik kazandırmaktaydı. Diğer bir yazı türü Nekroloji'leri, mesleğe hizmet edenleri tanıtmakla, kendisinin ne denli meslek sevgisine sahip olduğunu da yansıtır.

İlk Türk kazılarını Remzi Oğuz Arık ve Hamit Zübeyr Koşay yönetmiştir. Ancak Klasik Arkeoloji alanında Türkiye'de ilk, Arif Müfid Mansel olup, özellikle kazı çalışmaları yaşamında büyük bir yer tutar. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki görevi sırasında yaptığı kazılar İstanbul ve civarındaydı. Balaban Ağa Mescidi¹³ kazısından sonra Büyük Atatürk'ün isteği üzerine Türk Tarih Kurumu tarafından Yalova¹⁴ ve özellikle Trakya kazılarını yönetmekle görevlendirilmiştir. 1936'dan 1939'a kadar Alpullu, Hasköy, Lüleburgaz, Vize ve Kırklareli'nde kazı ve araştırmalar yapmıştır¹⁵. Bu çalışmalar başlayana dek Trakya, Anadolu ile Balkanlar arasında, arkeolojik problemleri açıklanmamış bir bölge idi. Mansel Alpullu yakınında İlk Bronz Çağa ait güney Trakya'nın ilk buluntu-

12 *Türkiye'nin Arkeoloji, Epigrafi ve Tarihi Coğrafyası için Bibliyografya*, Ankara, 1948.

13 "The Excavation of the Balaban Agha Mescidji in Istanbul", *The Art Bulletin* XV, 1933, s. 210-229. "Balaban Ağa Mescidi Hafriyatı", *TTAED III*, 1936, s.49-73.

14 *Yalova Kılavuzu*, İstanbul, 1936.

15 *Yalova ve Civarı (Yalova und Umgebung)*, İstanbul, 1936; "Yalovada bulunan iki Mezar Taşı", *TTAED I*, 1963, s. 113-120; "Les fouilles de 1936-1937 en Thrace", *La Turquie Kémaliste. Numéro special consacré au IIe Congrès d'Histoire Turque et à l'Exposition*, No.21-22, 1937, s.36-46; "Kulturwanderungen und Kulturbeziehungen des IV. und III. Jahrtausends v. Chr. im Lichte der Keramikforschung", *IIe Congrès International d'Art et d'Archéologie Iranies. Mémoires*, (Leningrad, Eylül 1935), Moskova-Leningrad 1939, s.119-126; "Alpullu Prehistorik Keramikleri (Les céramiques préhistoriques d'Alpullu)", *XVIII. Beynelmül Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresi*, Ankara 19-25 Eylül 1939, Tebliğler Kitabı I, Ankara, 1939, s. 162-163; "Grabhügelforschung in Ostthrakien", *Bulletin de l'Institut Archeologique Bulgare XIII*, 1939, s. 154-189; "Trakya Hafriyatı", *Belleter IV*, 13, 1940, 89-139; "Grabhügelforschung im östlichen Thrakien", *AA*, 1941, süt. 119-189.

larını keşfetti. Vize, Lüleburgaz ve Kırklareli'de anıtsal tümülüsleri inceledi. Lüleburgaz buluntuları Roma Çağı Trakya'sının en güzel eserleridir. Vize A mezarının diğerleri arasında farklı bir yeri ve önemi vardır. Mezar doğu Trakya'nın son prenslerinden birine ait olup, zengin buluntuları arasında M.S. I. yüzyıla ait madenden maskeli miğfer Trakya ile ilgili son yayınına konu olmuştur¹⁶.

Mansel'in Trakya çalışmaları, buluntuları ve yayınları daha sonraki bir çok araştırmacıya yol gösterici olmuş, ayrıca bu kazıların zengin sonuçları Trakya'nın tarihini içeren bir kitapla¹⁷ geniş kitleleri de aydınlatmıştır. 1939 yılında savaşın başlaması nedeniyle ortaya çıkan elverişsiz durum Trakya'daki bu çok sistemli araştırmaların sona ermesine sebep olmuştur. Bu çalışmaları Mansel'in Küçük Çekmece'de (Rhegion) Aziz Ogan ile 1940-42 yılları arasında yaptığı kazılar ve Mudanya Kubbeli Mezar araştırması izler¹⁸.

1943 yılında Arif Müfid Mansel eskiğin her döneminde güney Anadolu kıyılarında denizlere açık durumuyla son derece önemli bir rol oynayan Pamphylia Bölgesinin sistemli bir şekilde incelenmesi görevini üstlenmiştir. Aynı yıl bölgede yaptığı gezi sonucunda görevlendirildiği Türk Tarih Kurumu'na verdiği rapordan aşağıdaki cümleler¹⁹ onun gözlemlerindeki isabeti ve mesleki dehasını ortaya koyar; **"Bu şehirlerde bugün toprak üzerinde duran binaların büyük bir kısmı Roma İmparatorluk devrine, yani M.S. 2-3. asra aittir. Bütün Anadolu şehirlerinin bilhassa bu asırlarda büyük bir iktisadi ve kültürel gelişmeye sahne oldukları göz önünde bulundurulacak olursa, bu hususu tabii olarak karşılamak icabeder. Fakat bu asırlar Anadolu'sunu sadece geniş bir imparatorluğun bir parçası olarak telakki etmek çok yanlış bir hareket olur. Çünkü gerek Roma hakimiyeti zamanında, gerek daha eski devirlerde Anadolu'nun, kendisine hakim olan büyük devletlerin tesiri altında kalan bir ülke olmayıp kültür ve sanat sahasında sahip olduğu binlerce senelik bir gelenek sayesinde, bu devletlerin sanatını beslemiş pek eski ve pek verimli bir kültür ve sanat kaynağı olduğu ve Roma imparatorluk devrinde de, batının tesirlerine en fazla açık olan İyonya'da bile, Roma sanatından pek az şey almasına mukabil bu sanata pek çok şeyler verdiği bugün**

16 "Vize'de Bulunan Maskeli Miğfer", *Belleten VIII*, 30, 1944, s.165-189.

17 *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, İstanbul, 1938.

18 "Rhegion-Küçük Çekmece Hafriyatı 1940/41 Çalışmalarına dair ilk rapor (Fouilles de Rhegion-Küçük Çekmece. Rapport préliminaire sur les travaux 1940/41)", *Belleten VI*, 21-22, 1942, s. 1-36; "Mudanya Mezar Binası", *Belleten X*, 37, 1946, s. 1-12; "Das Grabmal von Mudanya (Bithynien)", *Atti del I. Congresso Internazionale di Preistoria e Protoistoria Mediterranea (Firenze-Napoli-Roma, 1950)*, Floransa, 1952, s. 472-478.

19 "Antalya bölgesinde (Pamfilya) 1943 yılı sonbaharında yapılan arkeoloji gezisine dair kısa rapor", *Belleten XI*, 33, 1945, s.135-145.

tezahür eylemiş bulunmaktadır. Bu halde bütün bu şehirlerdeki anıtlar, Romalılar devrine ait olmakla beraber, Romalı değillerdir; bunlar Anadolu çocukları tarafından yapılmış öz Anadolu unsurlarının ve Anadolu sanatının Roma sanatına olan üstünlüğünün layığıyla anlaşılabilmesi için, büyük çapta kazılara bugüne kadar sahne olan İyonya'dan ziyade Pamfilya gibi dış tesirlere nispeten daha kapalı bir bölgenin araştırılmasından çok daha önemli sonuçlar çıkacağı aşıkardır. Bu halde Anadolu'nun bu verimli kültür bölgesindeki anıtların araştırılması bizim için milli bir vazifedir". Bu doğrultuda 1946 yılından itibaren Perge ve Side'de kazılara başlamış ve en son 1974 yılına kadar çalışmalarını kesintisiz sürdürmüştür. Bu kazılarda kentin tümü ele alınarak hem tarihi hem de gelişimi araştırılmış, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Çağı'nda eriştikleri parlak döneme ait yapıların incelenmesinin yanı sıra ortaçağın içlerine kadar uzayan daha sonraki devirlere de aynı derecede önem verilmiştir. Anıtsal yapıların yanında, bilimsel çalışmanın gereği, sonuçlara ulaşabilmek için sikkeler, yazıtlar, heykeltraşlık eserleri kendisi ve yetiştirdiği uzmanlarca incelenmiştir. Hem Side'de hem de Perge'de ele geçen olağanüstü güzellikteki heykeltraşlık eserleri bölgenin Roma Dönemi heykeltraşlık sanatı hakkında olduğu kadar, kopyalar sayesinde daha eski eserler hakkında da zengin sonuçlar edinilmesine yol açmıştır. Sistemli kazıların ve onların nitelikli yayınlarının bilim aleminde büyük yankıları sonucunda 1954 yılında İstanbul Üniversitesi Antalya'da Arkeoloji Araştırmaları İstasyonunu kurmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi Mansel buranın ilk müdürü olmuştur. Böylece Side ve Perge'deki kazılara destekleyecek, bölgenin arkeolojik araştırmalarını düzenleyecek ve bunların sonuçlarının ortaya çıkmasına yardım edecek ideal bir araştırma enstitüsü kurulmuş olmaktadır. Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu (Merkez'i) tarafından bu kazılar bugüne kadar gerçekten onlarca araştırmacıya profesörlük, doçentlik, doktora, yüksek lisans ve lisans tez konusu sağlamıştır ve hala sağlamaktadır. Bütün bunlar Mansel'in ne denli isabetli karar verdiği ve uzak görüşlü olduğunun kanıtıdır.

Mansel dünya çapında bir bilim adamlığının yanında her dersi büyük dikkat ve zevkle izlenen, çok değerli bir hoca idi. Biz öğrencileri, güzel türkçesine ve kendisine özgü uzun cümleleri ustalıkla birbirine bağlayan, yanlışsız üslubunu hayranlık ve zaman zaman hayretle izleyerek ders ve seminerlerinin bitmesini isterdik. Dersleri kadar sohbetleri de öğretici ve doyurucuydu. Gezilerde onunla dolaşırken antik çağı birlikte yaşar ve bilgi dağarcığımızı doldururduk. Onunla sade dersler değil, kazılar, geziler, her an dolu dolu geçerdi.

Bu müstesna bilim adamı ülkemizde tanındığı kadar haklı olarak uluslararası bir şöhrete de sahipti. Türk Tarih Kurumu asli üyesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun üyesi (1954-56'da başkanı), İstanbul Eski Eserlerini Koruma Encümeni'nin asli üyesiydi. Yurtdışında Alman Arkeoloji Enstitüsü, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü ve Sofya Bilimler Akademisi üyesiydi. Uluslararası Bizans Tetkikleri Cemiyeti'nin ikinci başkanlığına seçilmiş, 1973'te X. Uluslararası Klasik Arkeoloji Kongresinin başkanlığını yapmıştır. Bütün bunlar Mansel'in çalışmalarının ve ününün ne kadar geniş bir alana yayıldığı hakkında en güzel örneklerdir.

18.01.1975 günü aniden aramızdan ayrılan büyük alim, hocamız Mansel, ardından Akurgal'ın²⁰ dediği gibi gerçekten; "...Paşa dedesinin, Osman Hamdi ve Halil Ethem kuşağının bütün "noblesse"ini ve "grand seigneur"lüğünü kendine öz Osmanlı centilmenliği içinde yaşatmış ayrıca buna birinci sınıf ilim adamı olmanın niteliklerini de katmanın mutluluğuna erişmiş bir şahsiyettir".

20 E. Akurgal'ın 28.03.1975 tarihinde Hacettepe Üniversitesi'ndeki Caferoğlu ve Mansel'i anma törenindeki konuşmasından.